

ruduğu, sistematik ve düzenli bir “kontra-marş” yürüyüşü gerçekleştirdi. Osmanlı piyadesi, yeniçerilerin kazdığı siperlerin ardından açtığı ateşle müttefik yürüyüşünü kesmeyi denediye de ön metrislerdeki savaşçıların ricatı bir anda denetimden çıkan bir bozguna dönüştü. Çarpışmanın sonlarına doğru etkisini arttıran yağmurun Râba Irmağını kabartması, emir-komuta zincirinin kopduğu birlikleri iyice zora soktu, asker arasında yaşanan izdiham da hayli can kaybına yol açtı. Köprü aşırı kalabalıktan ötürü yıkılırken suya kapılan askerlerin büyük kısmı hayatını kaybetti. Böylece Osmanlı ordusu açık bir yenilgiye uğramış oldu. Bu yenilginin askerî açıdan devamı gelmedi. Fâzıl Ahmed Paşa, Osmanlı ordusunu 5 Ağustos’a kadar yerinde tutup birliklerin dağılmasını engelledi. Ayrıca 9 Ağustos’ta akdettiği Vasvar Antlaşması sayesinde Saint Gotthard yenilgisinin büyük bir siyasi krize dönüşmesine bağlıyla engel oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

OeStA, Kriegsarchiv, *Kartensammlung*, H IIIc, 20 (St. Gotthard Muharebesi Planı); Erzurumlu Osman Dede, *Târih-i Fâzıl Ahmed Paşa*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 909, vr. 28^b-30^a; Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-gazâ (Târih-i Ujvâr)*, İÜ Ktp., TY, nr. 2488, vr. 26^a-29^b; M. Meyer, *Theatrum Europaeum oder außführliche und warhafflige Beschreibung aller und jeder denckwürdiger Geschichten*, Franckfurt 1672, IX, 1215-1230; *Mühürdar Hasan Ağa'nın Cevâhirü't-tevârih'i* (haz. Ebubekir Siddik Yücel, doktora tezi, 1996), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 275-279; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), VII, 31-39; P. Rycaut, *The History of the Turkish Empire from the Year 1623 to the Year 1677*, London 1687, s. 156-159; J. von Stauffenberg, *Gründliche warhafflige und unpartheyische Relation des blutigen Treffens / zwischen dem Erbfeinde Christlichen Namens und Blutes auff einer / und dem Christlichen Kriegsheer auf anderer Seiten / gehalten den 1. Augusti An; 1664 bey S. Gotthard in Ungarn*, Regensburg 1665, s. 30-64; Silâhdar, *Târih*, I, 361-372; Hammer, *GOR*, VI, 137-144; Zinkeisen, *Geschichte*, IV, 930-932; W. Nottebohm, *Montecuccoli und die Legende von St. Gotthard (1664)*, Berlin 1887; “Vom Kriege mit den Türken in Ungarn”, *Ausgewählte Schriften des Raimund Fürsten Montecuccoli General-Lieutenant und Feldmarschall*, II, Wien-Leipzig 1899, s. 429-442; G. Wagner, *Das Türkenjahr 1664: Eine europäische Bewährung*, Eisenstadt 1964, s. 153-373; a.m.f., “Die Steiermark und die Schlacht von St. Gotthard-Mogersdorf”, *Mitteilungen des Steirmärkischen Landesarchives*, XIV (1964), s. 49-79; R. Kindinger, “Die Schlacht bei St. Gotthard am 1. August 1664: Ein Würdigungsversuch der Feldherrnkunst Montecuccolis unter neuen Gesichtspunkten”, *Zeitschrift des historischen Vereins für Steiermark*, XLVIII (1957), s. 145-155; Faruk Bilici, “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İki Savaş Anatomisi: Saint-Gotthard ve Kandiyeye”, *TTK Bildiriler*, XVIII (2002), III/1, s. 139-152.

ÖZGÜR KOLÇAK

SAKR, Seyyid Ahmed

(السيد أحمد صقر)

es-Seyyid b. Ahmed
b. Muhammed b. Sakr
(1915-1989)

Mısırlı nâşir, edip ve yazar.

Mısır'da Tanta şehri yakınlarındaki Siftütürâb köyünde doğdu. Güzel ahlâki ve ilmiyle meşhur bir aile içinde yetişti. Ezher'de Usûlüddin Fakültesi'nde hocalık yapan babası ailesiyle birlikte Kahire'ye taşınınca Seyyid Ahmed, Ezher'deki umuma açık ilim halkalarına devam etmeye başladı. Dokuz yaşında Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi. Ezher'e bağlı Ma'hedü'l-Kâhire ed-dîn'den ilkokul diploması aldı. Burada 1937'de liseyi bitirdikten sonra Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi'ne girdi ve 1944'te mezun oldu. Alkame (b. Abede) el-Fahl'in divanının ilk neşir çalışmasını lise tahsili sırasında gerçekleştirdi (Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, *Medhal*, s. 99), bu neşir için Zekî Mübârek bir takdir kaleme aldı. Aynı dönemde makaleler de yazdı (*ME*, IV/1 [1352/1934], s. 40 vd.). Bunlardan biri Nâbiga eş-Şeybânî divanının neşri üzerine onun hristiyan olduğu iddialarını çürüten makaledir. Üniversitede babası Ahmed Sakr'dan başka Seyyid b. Ali el-Mersafî, Muhammed Hıdır Hüseyin, Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Zekî Mübârek, Abbas Mahmûd el-Akkâd, Mahmûd Muhammed Şâkir gibi âlim ve ediplerin talebesi oldu, zekâsı ve güçlü hâfızasıyla tanındı. Başlangıçta Arap dili ve edebiyatı alanında uzmanlaştı ve edebî çevrelerde eski tarz bir edebiyatçı olarak görüldü. Ancak hocası Ahmed Muhammed Şâkir'in vefatından sonra şer'î ilimlere yöneldi. Ezher'e bağlı okullarda Arap edebiyatı öğretmenliği yaptı, bir ara Kahire'deki Fransız Lisesi'nde çalıştı. Yazma eserlerin tahkiki konusunda şöhreti yayıldıktan sonra Ezher'in Usûlüddin Fakültesi'ne hoca tayin edildi. Bu arada klasik eserlerin neşriyle ilgili komisyonlarda bulundu. 1957'de üniversitede ders vermesi için davet edildiği Küveyt'te üç yıl hocalık yaptı. Ardından Kahire'ye dönünce 1967'de Ezher'deki Mecmau'l-buhûsî'l-ilmiyye'nin genel sekreter yardımcılığına getirildi. Daha sonra Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde on yıl kadar ders okuttu. Hayatının son yılları hastalıklarla geçen Sakr, Ümmülkurâ Üniversitesi'ndeki görevinden ayrılıp Mısır'a döndü, burada da iki yıl süren hastalıktan sonra 2 Kasım 1989'da vefat etti.

Öğrencilerini iyi yetiştirmek için gayret eden Sakr, bilhassa talebelerine karşı cömert davranan, dindar, erdemli, özgüven sahibi, kendini ilme adanmış, başkalarının söylediklerine aldırmandan doğru bildiği yolda yürüyen biri olarak tanınmıştır. Daima açık ve sağlam ifadeler kullanan, çok güzel bir üslûbu olan Sakr'ın çalışmaları iki kısma ayrılabilir: Birincisi yazma eserlerin tahkik ve neşirleri, ikincisi bazı yazma kitapların neşri üzerine eleştirilerini dile getirdiği makaleleridir. Bu çalışmaları dil, edebiyat, nahiv, fıkıh, hadis, tefsir, usul ve tarih alanlarındaki geniş bilgi ve kültür birikimini yansıtır. Mısır'da eski eserlerin neşri konusunda en önde gelen kişilerden biri kabul edilmiş, bu hususta yönteminin sağlamlığı ve sunumunun güzelliğiyle şöhret bulmuştur. Tahkik etmek istediği eserin sahibinin kullandığı dili iyi kavrar, aynı müellifin diğer eserlerinde konuyla ilgili farklı görüşlerini tesbit ederdi. Ayrıca hocalarına, öğrencilerine, yaşadığı dönemdeki kültürel ve siyasal ortama temas eder, eserin yazılış yöntemini, aynı konuda yazılmış diğer eserler arasındaki yerini mukaddimede zikrederdi. Yayımladığı kitaplarda zaman zaman kendi görüşlerini ve duygularını dile getirir, kolay anlaşılmayan ibareleri, kapalı lafızları dipnotlarında açıkladığı gibi yazarın görüşüyle farklı görüşleri de karşılaştırırdı. Bu çok zor ve emek isteyen yöntemi sebebiyle Sakr az eser yazabilmiş, bazı yazılarında neşredebildiğini bildirdiği çalışmalarını tamamlayamamıştır.

Eserleri. Neşir: Alkame b. Abede el-Fahl, *Divânü 'Alkameti'l-Fahl* (Kahire 1353/1935); Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Me-kâtîlü't-Tâlibiyyîn* (Beyrut 1946, 1368/1949; Kum 1374; Kahire 1416); Ebû Ali el-Merzûkî, *Şerhu Divâni'l-hamâse li-Ebî Temmâm* (I-IV, Kahire 1951-53, Ahmed Emîn ve Abdüsselâm Hârûn ile birlikte); Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Hevâmil ve's-şevâmil* (Kahire 1370/1951, 1989, 2009, Ahmed Emîn ile birlikte); a.m.f., *el-Beşâ'ir ve'z-zehâ'ir* (I. cilt, Kahire 1373/1953, Ahmed Emîn ile birlikte); İbn Kuteybe, *Te'vilü müşkili'l-Kur'ân* (Kahire 1373/1954, 1393/1973, 1981); a.m.f., *Tefsîru ğaribi'l-Kur'ân* (Kahire 1378/1958); Bâkullânî, *İ'câzü'l-Kur'ân* (Kahire 1374/1954); İbn Kuteybe, *Te'vilü muhtelifi'l-hadîs* (Kahire 1378/1958; Beyrut 1393/1973); Hasan b. Bişr el-Âmidî, *el-Muvâzene beyne şî'ri Ebî Temmâm ve'l-Buhtürî* (I ve II. cilt Abdullah el-Muhârib ile birlikte, eserin III. cildi, A. el-Muhârib tarafından neşredilmiştir; I-III,

Beyrut 1944; I-III, Kahire 1379/1960, 1961-1965, 1991, 1994); Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (Kahire 1389/1969); İbn Hacer, *Fethu'l-bârî şerhu Şâhihi'l-Buhârî* (I-III, Beyrut 1389/1969, tamamlanmamıştır); Kâdî İyâz, *Kitâbü'l-İlmâ' ilâ ma'rifeti uşûli'r-ri-vâye ve takyidi's-semâ'* (Kahire-Tunus 1389/1970, 1398/1978); Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (Kahire 1389/1970); a.mlf., *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âşâr* (I, Kahire 1390/1970); Ferrâ el-Begavî, *Şerhu's-sünne* (Kahire 1397/1976, Ebü'n-Nûr Muhammed Ahmedî ile birlikte, tamamlanmamıştır); İbn Fâris, *eş-Şâhibî fî fıkhi'l-luğa* (Kahire 1397/1977); Beyhakî, *Menâkıbü's-Şâfi'i* (I-II, Kahire 1390-1391/1970-1971).

Makale: Seyyid Ahmed Sakr'ın *el-Hidâyetü'l-İslâmiyye, el-Ezher, Mecelletü'l-Mecma'i'l-İlmiyyi'l- Arabî, er-Risâle, eş-Şekâfe, el-Kitâb, el-Mecelle, Mecelletü'l-Ma'hedî'l-Mahfûzâtü'l-Arabiyye* dergilerinde yayımlanmış otuz yedi makalesi, Ahmed b. Mûsâ el-Hâzîmî tarafından derlenerek *Maqâlâtü'l-Allâme el-muḥakkık el-luğavî el-edîb es-Seyyid Ahmed Şakr* adıyla basılmıştır (1333-1410/1915-1989) (Riyad 1410/1989, 1430/2009). Yazar bu makalelerinde klasik eserlerin neşrinde gördüğü hataları belirtmekte, dil, edebiyat, şiir, belâgat ve bazı alanlardaki çeşitli konuları ele almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Ahmed Sakr, *Şerhu Divânî 'Alkameli'l-Faḥl*, Kahire 1935; a.mlf., *Maqâlât* (nşr. Ahmed b. Mûsâ el-Hâzîmî), Riyad 1989, neşreden giriş, s. 15-31, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., "en-Nâbiğatü's-Şeybânî müslim lâ naşrânî", *Mecelletü'l-hidâyetü'l-İslâmiyye*, VI-VII, Kahire 1934, s. 80 vd.; a.mlf., "el-İslâm ve'l-mer'e", *ME*, IV/1 (1352/1934), s. 40 vd.; Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, *Medḥal ilâ târihi neşri't-türâsi'l-Arabî*, Kahire 1405/1984, s. 99-102; a.mlf., *Maqâlât*, Beyrut 2002, II, 479, 523, 598, 665, 672; Ahmed el-Alâvi-

ne, *et-Tezyil ve'l-istidrâk 'alâ Mu'cemi'l-mü'el-lifin*, Cidde 1423/2002, s. 126; Ahmed el-Hâzîmî, "el-Allâme el-Luğavî el-edîb el-üstâz: es-Seyyid Ahmed Şakr el-muḥakkık en-nâkıd, el-bâhişü'd-de'üb", <http://www.alukah.net/culture/o/4455> (12.02.2019).

HALİM ÖZNUHAN

SAKSONCUBAŞI

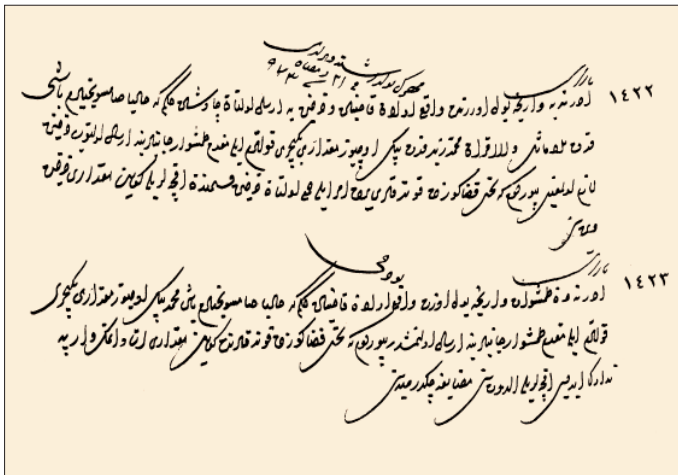
Yeniçeri Ocağı
cemaat ortalarından
yetmiş birinci ortanın zabiti.

Bazı kaynaklarda ve resmî belgelerde **seksuncubaşı, samsoncubaşı ve serseksoni** şeklinde de geçer. Yetmiş birinci orta, daha ziyade ayı avına mahsus sekson (samson) türü köpeklerin bakımıyla yükümlü olduğundan bu adla anılmıştır. Bir rivayete göre bu orta, Eflak voyvodasının Fâtiḥ Sultan Mehmed'e gönderdiği yeni cins köpekler (saxson) münasebetiyle teşkil edilmiş yetmiş birinci ortanın yayabaşısı 25 akçe yevmiye ile seksuncubaşı yapılmış, bunun maiyetine seksuncular kethüdâsı ile seksunlar verilmiştir. Diğer avcı bölüklerinin mensupları gibi seksuncular da avlara uzun etekli gömlekler ve ellerinde ucu gümüşlü değneklerle katılırlardı. Odalarının yanında seksunlar için yer, Tophane sirtlarında yaylak tahsis edilmişti (BA, Cevdet-Askerî, nr. 19465; *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 143). Seksuncular besledikleri köpeklerin zincirini, tasmaşını, ekmeğini, her türlü masrafını devletten alırdı. Köpeklerin tükettiği işkembeyi İstanbul'daki işkembeci esnafı parasız verirdi. Padişahın süreklilik avlarında görevli olan seksuncular ayrıca gösterilere de katılır, padişahın huzurunda yetiştirdikleri köpekleri aylara saldırtırlardı (*Subḥi Tarihi*, s. 641, 691). 1643'te seksuncuların mevcudu 350 iken 1664'te 531'e çıktı. İsveç elçisi M. d'Ohs-

son'un İstanbul'da bulunduğu yıllarda seksuncu mevcudunun 200 olduğu anlaşılmaktadır.

Saksuncubaşı "katar ağaları" denilen ocağın büyük kumandanlarından olup yeniçeri ağasının başkanlığında toplanan ağa divanının dâimî üyesiydi. Rütbe bakımından turnacıbaşı ile zağarcıbaşı arasındadır, terfi ederse ocak içinde genelde zağarcıbaşı, XVI. asır sonlarından itibaren ise kul kethüdâsı da olurdu. Dış hizmete genellikle sancak beyi, bazan da beylerbeyi olarak giderdi. Saksuncubaşılığa genelde turnacıbaşılar getirilirse de bazan ocak başçavuşunun, hatta kıdemli bir seksuncunun getirildiği de olmuştur (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 536). XVI. yüzyıl sonlarında seksuncu ortasının kırk altı, sekiz nefer seksuncu bölükbaşının sekizer, seksuncu kethüdâsının ise günlük dört çift fodula tahsisatı vardı. Odalara verilen koyun etinden başka zağarcı ve turnacıbaşı gibi seksuncubaşıya da bir adet koyun verilirdi. Ulûfe dağıtımı esnasında yeniçerilerin iyi hallerine delâlet etmek üzere yüksek rütbeli kumandanlara akide şekeri dağıtılırken seksuncubaşıya 20 dirhem şeker verilirdi. Ramazan ayının yirminci günü katıldığı iftar sofrasında seksuncubaşı zağarcıbaşı ve turnacıbaşı ile birlikte otururdu. Seferlerde önemli görevler yapar, gerektiğinde tek başına bir yeniçeri müfrezesine komutanlık ederdi (BA, MD, nr. 140, s. 25, hk. 22). Barış zamanında ise seksuncubaşının önemli görevlerinden biri gerektiğinde devşirme yapmaktı (BA, MD, nr. 79, s. 94; *Topçular Kâtibi Abdülkadir [Kadri] Efendi Tarihi*, I, 563).

Saksuncubaşının üst kıyafeti Sırp ayısından yapılmış kürktü. *Eyyübî Efendi Kânünnâmesi*'ne göre ise (s. 44) üst elbisesi samur ve vaşak kaplı kadifeden olurdu. Bunun şekli diğer ocak ağalarının üst elbiseleri gibiyse de kabının rengi yeşildi. Başına deve tüyünden yapılmış tuğ ile reislere mahsus üsküf veya kuka giyerdi. Sorgucu pırlantalı balıkçın olup eyer takımı gümüşlendi. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren saray bostancıları arasında zağarcılar gibi seksuncular da yetiştiğinden bunlara ihtiyaç kalmadı, ancak seksuncubaşı ve ortası varlığını ocağın kaldırılmasına kadar devam ettirdi. Son yüzyıllarda bazı taşra âyanlarına pâyе olarak seksuncubaşılık verilmiştir (Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi, I, 254, 419). II. Mahmud döneminde Eşkinci Ocağı'nın kuruluşunda görev alan seksuncubaşıya dergâh-ı muallâ (âlf) kapıcıbaşılığı rütbesi verildi, kendisine 4500 akçe maaş bağlandı (Ye-

Kanûnî
Sultan
Süleyman'ın
Saksuncubaşı
Mehmed
Ağa ile ilgili
iki hükmü
(BA, MD, nr. 5,
s. 519,
hk. 1422, 1423)